

Taalvaardigheid

Wat? (School)taal

Om zich maximaal te ontplooiën in het onderwijs en de eindtermen in de verschillende schoolvakken te halen, moeten leerlingen kunnen omgaan met de taal die op school wordt gebruikt. De taal van de leerkracht en het handboek is echter niet altijd even begrijpelijk. Vakken als rekenen en wereldoriëntatie kijken vaak erg abstract naar de werkelijkheid. Daarbij komen onvermijdelijk een boel vaktermen te pas – trapezium, gewest, kringloop, nerf – maar ook andere abstracte begrippen als element, factor, feit, kenmerk, eigenschap, vergelijken, oorzaak, gevolg, voorwaarde... Ook in andere opzichten, bijvoorbeeld bij moeilijke zinsconstructies is het taalgebruik van de leerkracht en het handboek zeer complex. Bovendien liggen de taaleisen ook op productief vlak – spreken en schrijven – hoog.

Waarom? (School)taalvaardigheid als voornaamste doel

Bepaalde leerlingen hebben bij het binnenkomen in het lager onderwijs al heel wat bagage om de confrontatie met dat soort taalgebruik aan te kunnen. Voor andere leerlingen, vaak van een lagere socio-economische afkomst, is dat niet het geval en kan taal het leren in de weg staan. Om deze groep een grotere kans op schoolsucces te geven, moet de school werk maken van de ontwikkeling van 'schooltaalvaardigheid', zowel in het vak Nederlands als in de andere vakken. Die inspanningen rond schooltaalvaardigheid moeten kaderen binnen een taalbeleid dat begrijpelijke communicatie en het bevorderen van taalvaardigheid in alle vakken als een prioritair aandachtspunt vooropstelt.

Hoe? Een taakgerichte aanpak

Een effectieve manier om de schooltaalvaardigheid van de leerlingen te bevorderen is de taakgerichte aanpak. Die neemt de spontane taalverwerving in een natuurlijke, niet-schoolse omgeving als model. Terwijl je de taken van het dagelijkse leven uitvoert, leer je taal al doende, met het nodige vallen en opstaan, missen en treffen... En niet dankzij uiteenzettingen over hoe het systeem van de taal in kwestie in elkaar zit. Bij de meeste mensen, kinderen zowel als volwassenen, verloopt dat niet-gestuurde proces van zelfontdekking heel succesvol.

Parallel met de situatie in het natuurlijke leven wordt bij de taakgerichte aanpak uitgegaan van het principe dat je taal leert via zelfontdekking, door taal te gebruiken in functie van een bepaald niet-talig doel dat moet worden bereikt: een voorwerp moet worden gemaakt, een handeling uitgevoerd, een motiverend probleem opgelost. Dat doel kan slechts worden gerealiseerd als de leerlingen daartoe de nodige gesproken of geschreven informatie verwerken. Die krijgen ze mondeling of via leesteksten aangeboden of verzamelen ze zelf. Terwijl hun aandacht toegespitst is op het uitvoeren van de taak, komt bij de leerlingen een proces op gang waarbij ze betekenis toekennen aan tot dan toe onbekende woorden en woordvormen en waarbij ze allerlei deelvaardigheden en strategieën aanspreken. Ze leren taal door taken uit te voeren, en niet door onderwezen te worden over het taalsysteem.

Hoe? Taken: Geen lukrake bedoening

Om leereffect op te leveren moeten taken wel voldoen aan een aantal voorwaarden:

- Relevantie: taken moeten inspelen op de behoeften die bij de leerlingen zijn vastgesteld en de taalvaardigheidsdoelen die daaruit voortvloeien
- Schooltaal: in de gok-context is voor het basisonderwijs de schooltaalvaardigheid een prioritair doel: er moeten dus taken worden gekozen die de leerlingen vaardiger maken in het begrijpen en produceren van schooltaal
- Uitdaging: taken moeten ook grensverleggend zijn: tussen de taalvaardigheid die de leerlingen in huis hebben en de vaardigheid die de taak vereist, zit een kloof die moet worden overbrugd
- Motiverend: om de leerlingen zover te krijgen dat ze de confrontatie met die veeleisende taak aangaan, moeten taken ook een grote motiverende kracht hebben
- Behoefteschepping: de kracht zit in de aantrekkelijkheid van het doel dat moet worden bereikt en in de noodzaak die dat doel schept om te luisteren of lezen, te praten en te schrijven
- Variatie: de kracht van de taken zit ook in een voldoende gevarieerd zijn
- Hoeveelheid: om de mogelijkheid tot zelfontdekking voldoende breed uit te zetten dienen de leerlingen ook een voldoende grote hoeveelheid taken voorgelegd te krijgen

Hoe? Leren is samenwerken

De confrontatie met de taak is geen individuele aangelegenheid. Leren, en zeker taal leren, brengt veel meer op als er anderen bij betrokken zijn: actief leren is meteen ook best interactief leren. De 'andere' met wie die interactie wordt aangegaan is de leerkracht, maar ook de medeleerling.

Samenwerking tussen leerlingen, vooral wanneer de groepjes heterogeen zijn samengesteld, leidt tot intense communicatie, die taalverwerving in de hand werkt en doorgaans leidt tot betere taakuitvoering en eindproducten. Niet alleen de zwakke(re) leerlingen maar ook de sterke(re) blijken meer te leren als ze taken mogen uitvoeren in heterogene groepjes. Heterogeniteit is in een taakgerichte aanpak een regelrechte troef op het vlak van leereffect en heeft daarnaast een positieve invloed op het zelfvertrouwen, het competentiegevoel en de motivatie van kwetsbare leerlingen.

Interactie met de leerkracht is vooral zinvol als leerlingen nood hebben aan aanmoediging en ondersteuning. Wanneer de start niet vlot, de eerste pogingen van de leerlingen vastlopen, het verkeerde pad wordt ingeslagen, taalaanbod ontoegankelijk blijkt, gaat de leerkracht met de leerlingen in gesprek, lokt hun nieuwsgierigheid uit, brengt hun denken op gang...

Hoe? Een leerkrachtig klasklimaat

Naast goede taken en uitgebreide interactie is ook het klasklimaat bepalend voor het zelfontdekkend leren dat de taakgerichte aanpak beoogt. De leerkracht draagt bij tot een leerkrachtig klimaat als hij voortdurend het signaal geeft dat voor het leren niet zozeer het eindproduct dan wel het zoekproces van belang is en dat de leerlingen naar eigen vermogen mogen exploreren, fouten maken, vragen stellen, hulp vragen.

Hoe? Wat met woordenschat, grammatica, spelling...?

Expliciete aandacht voor de betekenis van een woord of voor een grammatica- of spellingregel heeft

binnen taakgericht taalvaardigheidsonderwijs een plaats en een tijd: namelijk **binnen de 'taakcontext'** en bij voorkeur, bijvoorbeeld als de leerlingen vastlopen op het taalelement in kwestie terwijl dat binnen de taak een essentiële rol heeft. Zo kan expliciet worden stilgestaan bij de betekenis van de woorden oorzaak en gevolg als de leerlingen een tekst te lezen krijgen over bedreigde diersoorten, of de vorming van de superlatief als ze een informatiefolder moeten schrijven waarbij ze verschillende producten met mekaar moeten vergelijken. Evenzeer kan er tijdens de uitvoering van taken gereflecteerd worden over hoe die taken het meest efficiënt kunnen worden uitgevoerd. Reflectie – stilstaan bij taaltaken – en actie – uitvoeren van functionele taken – liggen in taakgericht taalvaardigheidsonderwijs heel nauw in mekaars verlengde.

Taalbeschouwing gebeurt dus bij voorkeur vanuit een functionele context. Dan zijn leerlingen immers het meest ontvankelijk voor 'beschouwing' omdat ze gekoppeld is aan een hogergelegen, en niet altijd talig doel.

Taalvaardigheidsonderwijs binnen een algeheel taalbeleid

De zorg om de voortdurende ontwikkeling van de schoolse taalvaardigheid van de leerlingen is een van de elementen van een goed taalbeleid. Die gaat samen met een bewuste aandacht voor de moeilijkheidsgraad van instructietaal in handboeken en van de leerkracht tijdens alle vakken – taal in alle vakken – , en met pogingen om daarbij ook positief om te gaan met de thuistalen van anderstalige leerlingen – omgaan met meertaligheid. Een schoolteam dat doorheen het curriculum een taalbeleid wil opzetten, stelt zich dus de basisvraag: hoe gaan we in al onze vakken om met taal? Het team probeert rond die basisvraag een aantal stimulerende acties te ondernemen, en deze te evalueren. Een taalbeleid is bij uitstek een teamaangelegenheid: het is een opdracht voor het hele team, waarin elke leerkracht zijn bijdrage levert en verantwoordelijkheid opneemt, waarbij heel het team samen planmatig nadenkt over hoe het taalbeleid beter kan, en samen de plannen ter verbetering uitvoert.